

УДК 004.9:005.915

*Сендзюк М.А., канд. екон. наук., професор,
Кабалдіна Х.О., аспірантка,
кафедра інформаційних систем в економіці,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Sendzyuk M.A., PhD. Econ. sciences., Professor,
Kabaldina H. A., postgraduate student
Department of Information Systems in the economy,
SHEI «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»*

CONCEPT OF FINANCIAL MANAGEMENT AGRICULTURAL ENTERPRISE BY MEANS OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGY

АНОТАЦІЯ. У статті викладено результати дослідження особливостей суб'єктів агропромислового виробництва, що впливають на створення інформаційних систем, обґрунтовані концептуальні рішення з автоматизації функцій управління фінансами агропромислових підприємств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: прикладні інформаційні технології, фінансовий менеджмент, управління фінансами, інформаційна систем, інформаційна база, автоматизована функція, підтримка прийняття рішень.

ANNOTATION. The article presents the results of a study characteristics of subjects of agricultural production, affecting the development of information systems, conceptual solutions for automating functions of financial management of agricultural enterprises.

KEY WORDS: applied information technology, financial management, information systems, information base, an automated function, decision support.

Постановка проблеми. З переходом України від планово-директивної до ринкової економіки перед суб'єктами господарювання постала низка невідомих раніше завдань, що була вирішальною передумовою їх виживання в нових умовах, а саме аналіз

потреб ринку, самостійне планування господарської діяльності, пошук джерел фінансування, організація контролю витрат, пошук та формування конкурентних переваг з метою отримання прибутку — ось неповний перелік, що потребував негайного рішення. Подальше роздержавлення і приватизація потужних промислових та аграрних підприємств висунуло ще жорсткіші вимоги до нового керівництва цих суб'єктів господарювання. Руйнування раніше існуючої системи планово-директивної економіки і, відповідно, існуючих економічних зв'язків вимагало самостійного пошуку каналів безперебійного постачання сировини та збуту готової продукції. У свою чергу, ринкове ціноутворення вимагало здійснення постійного контролю за рівнем собівартості продукції та безперервного пошуку шляхів її зниження. Забезпечення ж господарської діяльності таких підприємств потребувало значних фінансових ресурсів, висока вартість залучення яких вимагала їх ефективного використання.

Подальша глобалізація світового ринку та поступова міжнародна інтеграція України вимагає від національних суб'єктів господарювання врахування ще більшої кількості факторів, що можуть суттєво впливати на економічні результати їх діяльності. Зокрема, окрім традиційної специфіки промислового чи аграрного виробництва, на даний час великим підприємствам доводиться відстежувати не лише внутрішньодержавні, а й світові тенденції, оскільки обсяг збуту, вартість фінансових ресурсів тощо, тепер у значній мірі залежать від них.

Таким чином можна стверджувати, що ефективна господарська діяльність агропромислових підприємств неможлива без постійного удосконалення системи управління фінансами на основі інформаційних систем, моделювання фінансових потоків і запровадження прогресивних комп'ютерних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемних питань з удосконалення управління фінансами підприємства та застосування з цією метою комп'ютерних технологій присвячені роботи А.М. Поддєрьогіна, М.А. Сендзюка, С.В. Івахненкова, В.В. Ковальова, В.І. Міщенко, В.П. Москаленка, С.В. Науменкової та ін. У них визначено предметну область і внесено пропозиції щодо автоматизації окремих функцій у сфері управління фінансами підприємств. У той же час в опрацьованих літературних джерелах не охоплено комплексно функції систем інформування та підтримки прийняття управлінських рішень і приділяється недостатньо уваги

запровадженню системного підходу до створення єдиних інформаційних баз, сховищ даних та організації єдиного інформаційного простору, що є на сьогодні основною проблемою у сфері управління фінансами агропромислових підприємств, агропромислових холдингів, тощо.

За результатами узагальнення проведених досліджень [2, 4, 5, 7, 9] специфічними особливостями вітчизняних агропромислових об'єднань, що впливають на створення інформаційно-аналітичних систем з управління їх фінансами, є:

1) ресурсоємність виробництва, а саме:

— сезонність виробництва та довготривалий виробничий цикл, що вимагає залучення протягом цього періоду значного об'єму фінансових ресурсів і зумовлює нерівномірність податкового навантаження;

— наявність значного обсягу витрат майбутніх періодів і незавершеного виробництва, що обліковується як біологічні активи підприємства;

2) високі та малопрогнозовані ризики, пов'язані із таким:

— недоотриманням прибутку в рік із сприятливими кліматичними умовами внаслідок кризи перевиробництва і, відповідно, зниженням ринкових цін і з одночасним зростанням поточних витрат на транспортування, перероблення, зберігання тощо;

— недоотриманням прибутку в рік із непрогнозованими несприятливими кліматичними умовами, внаслідок недовиробництва, що зумовлює не виконання агропідприємством фінансових зобов'язань;

— недоотриманням прибутку внаслідок державного регулювання цін, пов'язаного із забезпеченням державою продовольчої безпеки населення в несприятливі роки;

3) значний об'єм фінансування, необхідний для обслуговування сільсько-господарського виробництва, враховуючи його тривалість, ресурсоємність, високу вартість кредитних ресурсів при наявних ризиках і необхідність додаткових видатків на страхування сільськогосподарської продукції (врожаю) тощо;

4) особливості застосування державою пільгового режиму оподаткування;

5) складність організації процесу виробництва, а саме — територіально розпорошена інфраструктура, як правило, із слабо розвинутою комунікацією, що унеможливорює здійснення ефективного управління виробництвом та оперативного контролю за

витратами; низький рівень автоматизації виробництва та велика кількість задіяного персоналу;

б) складність управління фінансами агропромислових підприємств із-за відсутності інформаційних систем.

Формування цілей статті (постановка завдання). Основними завданням статті є викласти результати дослідження особливостей управління суб'єктами агропромислового виробництва, що впливають на створення інформаційних систем, обґрунтувати концептуальні рішення з автоматизації функцій управління фінансами агропромислових підприємств на основі моделювання фінансових потоків і запровадження сучасних комп'ютерних технологій.

Виклад основного матеріалу. Відповідно поставленої цілі основним матеріалом статті буде визначення предметної області для автоматизації функцій управління фінансами агропромислового виробництва та складу таких функцій: комплексів задач, обґрунтування методики їх реалізації із застосуванням математичних моделей і алгоритмів для розрахунку фінансових показників, визначення складу інформаційних баз і сегменту інформаційного простору, комп'ютерних технологій для підтримки прийняття рішень з управління фінансами агропромислових підприємств.

Предметну область системи управління фінансами агропромислових суб'єктів господарювання доцільно почати з самого визначення фінансів підприємства. Фінанси підприємств — це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктами господарювання в процесі відтворення [6]. Приведене визначення на нашу думку притаманне й агропромислому комплексу. Відповідно із наведеним визначенням, сутність складових предметної області розкривається таким чином.

Рух грошових потоків відбувається у готівковій формі через касу, підзвітних осіб і т. д., а також у безготівковій формі на рахунках у банках, у вигляді цінних паперів тощо.

Доходи суб'єктів господарювання надходять у вигляді виручки від реалізації, фінансово-інвестиційної діяльності, вкладання коштів на депозитні рахунки, здавання майна в оренду, прийняття участі у фондовому ринку тощо. Суттєвим тут є не тільки формування доходів, але й їх розподіл і використання.

Грошові фонди — це частина коштів, що мають цільове спрямування. До них належать: статутний фонд, фонд оплати праці, амортизаційний фонд, резервний фонд та інші. Підприємства ви-

користуються кошти не тільки у фондовій формі, але й для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, страховими організаціями тощо. Підприємства також одержують дотації, субсидії, спонсорські та інші внески.

Виходячи з викладеного, управління фінансами суб'єктів господарювання посідає центральне місце в системі управління агропромисловим підприємством і здійснюється воно за допомогою таких функцій: прогнозування, планування, облік і контроль, аналіз і регулювання. При автоматизації наведених функцій особливу увагу необхідно приділити такому:

- організації операційної діяльності — фінансова діагностика, аналіз беззбитковості, управління витратами, планування прибутку, бюджетування і контроль;

- інвестиційній діяльності — прогнозування грошових потоків від інвестицій, пошук найкращої альтернативи, аналіз інвестиційних ризиків, підтримка інвестиційного портфелю;

- фінансовій діяльності — вибір структури та вартості капіталу, емісія цінних паперів і дивідендна політика, аналіз ризиків та моделювання фінансових потоків.

На основі досліджень складу об'єктів предметної області та функцій управління фінансами, а також виходячи із методичних рекомендацій щодо створення систем автоматизованого управління організаційно-технологічними процесами та систем підтримки прийняття рішень, визначений склад автоматизованих функцій — комплекси задач інформаційної підсистеми управління фінансами агропромислових підприємств, до яких відносяться:

- багатоваріантне прогнозування фінансових показників на не строго визначену перспективу;

- фінансове планування — розрахунки фінансових показників, що виконуються при складанні кошторисів суб'єктів господарювання на строго визначений календарний період;

- облік і контроль операцій з готівкою, у тому числі ведення касового журналу, розрахунків з підзвітними особами та інших розрахункових операцій;

- облік і контроль безготівкових операцій, зокрема облік руху коштів на поточних, кредитних і депозитних та інших рахунках у банках;

- розрахунок поточних фінансових показників — виручки від реалізації продукції, амортизаційних відрахувань, платежів до бюджету тощо;

— визначення поточних фінансових результатів та їх аналіз для підтримки прийняття рішень — розкриття процесу бюджетування засобами спеціального пакету програм;

- управління ліквідністю підприємства;
- управління рентабельністю підприємства;
- управління фінансовими ризиками;
- управління інвестиціями;

— складання фінансових (за формами ф-1, ф-2, ф-3, ф-4) та інших звітів,

— фінансовий аналіз стану суб'єктів господарювання.

Застосування для управління сучасних методів фінансового планування і контролю, що позначено терміном «Бюджетування». Під бюджетуванням пропонується розуміти управлінську технологію складання бюджетів, яка дає змогу зв'язати діяльність підприємства з його стратегічними цілями, планувати, організовувати, контролювати та мотивувати виконання бюджетів на підприємстві, тобто здійснювати процес управління підприємством, спрямований на досягнення поставлених перед підприємством цілей. За визначенням Г.Я. Гольдштейна та А.Н. Гуц [1], система бюджетування — найкраща система обліку для прийняття управлінських рішень, основана на фактично отриманих результатах в зіставленні з планом. На думку С. Колесникова [3], бюджетна система підприємства призначена для вирішення не лише задач планування фінансового результату, як це взагалі вважають, але й для вирішення задач прогнозування можливих причин їх невиконання і, як наслідок, планування можливих попереджуючих та корегуючих дій. Основна мета такого планування полягає в оцінці нестачі грошових ресурсів і передбаченні шляхів додаткового фінансування.

Ефективність роботи агропромислових підприємств у значній мірі залежить від наявності системи бюджетування та ступеню її автоматизації. Автоматизована система бюджетування являє собою електронну фінансову модель компанії у вигляді взаємопов'язаних бюджетів: виробництва, інвестицій, продажів, закупівель тощо. Така система, за умови її інтеграції із обліковою системою підприємства в єдиний інформаційний простір, повинна дозволяти не лише оперативно планувати потоки коштів, витрат та прибутків по кожному центру фінансової відповідальності, порівнювати їх з фактичними даними, а й за необхідності надавати можливість швидко аналізувати вплив поточних і можливих майбутніх змін бюджетних показників на

фінансовий стан, необхідних для прийняття зважених управлінських рішень.

Висновки. В умовах глобальної економічної кризи агровиробництво в Україні є однією із перспективних та прибуткових, проте високо ризикованих сфер бізнес-діяльності, що в суттєвій мірі залежить від значної кількості неконтрольованих чинників, пов'язаних із специфікою аграрних природних зон і кліматичних умов, станом конкурентного середовища на внутрішньому та світовому ринках збуту тощо. Враховуючи високу вартість кредитних ресурсів, специфіку аграрного виробництва, можна стверджувати, що ефективна господарська діяльність агропромислових підприємств неможлива без постійного удосконалення та автоматизації системи управління фінансами. Така система повинна бути побудована на основі інтеграції процесів прогнозування та періодичного планування фінансів агропромислових підприємства із врахуванням специфіки їх діяльності, показників управлінського та фінансового обліку, використовувати методи моделювання і бюджетування діяльності підприємства, та на основі застосування сучасних комп'ютерних технологій автоматизування функцій управління фінансами. Для розроблення методики ефективного впровадження таких систем на підприємствах, насамперед, потрібно окреслити предметну область і склад функцій управління фінансами, на основі системного підходу визначити показники для розрахунку, визначити методи та технології їх автоматизації. Лише такий підхід дозволить мінімізувати існуючі ризики, виявити та зменшити виробничі витрати, досягнути прогнозованості результатів і високої рентабельності агропромислових підприємств.

Література

1. *Гольдштейн Г.Я.* Экономический инструментарий принятия управленческих решений. Основной бюджет фирмы. Система бюджетирования, ее роль в менеджменте / Г.Я. Гольдштейн, А.Н. Гуц. — Таганрог: Управленческий Портал, 1999–2002. — 456 с.
2. *Жерлицын Д. М.* Концепция моделирования финансовой системы предприятия // В сб. Модели управления в рыночной экономике / Под ред. Ю. Г. Лысенко. — Донецк: ДонНУ, ОО «Юго-Восток», 2009. — Вып. 12. — С. 49–65.
3. *Колесников С.* Управление бюджетными рисками / С. Колесников // Управление компанией. — 2004. — № 11 (42). — С. 55.

4. *Капелист Е.И.* Развитие методики планирования внутреннего аудита в сельскохозяйственных организациях [Текст] / А.Н. Кизилов, Е.И. Капелист // *Фундаментальные исследования*. — 2012. — № 6. — Ч. 1.
5. *Ковалев В. В.* Финансовый менеджмент; теория и практика. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ТК Велби, Проспект, 2007. — 1024 с.
6. *Поддєрьогін А.Н.* Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. ред. А.М. Поддєрьогін. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2005. — 460 с.
7. *Растеряева Т.В.* Модернизация аграрного сектора в аспекте перспективных экономических интересов // *Фундаментальные исследования*. — 2008. — № 1 — С. 85–86.
8. *Сендзюк М. А., Вітер М. Б.* Інформаційні системи і технології в економіці : навч. посіб. — К. : КНЕУ, 2011 — 422 с.
9. *Хахонова И.И.* Развитие методики управления финансовыми рисками // *Фундаментальные исследования*. — 2012. — № 6 — С. 268–272.

References

1. *Goldstein G.Y.* The Economic ynstrumentary Adoption upravlencheskyh decisions. Community budget company. Budgeting System, uh role in menedzhmente / GY Goldstein, AN Guts. — Taganrog: Upravlencheskyu Portal, 1999–2002. — 456 p.
2. *Zherlytsyn D.M.* concept modeling fynansovoy enterprise system // in coll. Models гыпочноу management in the economy / ed. G. Lysenko — Donetsk: Donetsk National University, ОО «South-East», 2009. — Vol. 12. — P. 49—65.
3. *S. Kolesniko.* Management byudzhетныму risk / S. Kolesnikov // *Management Company*. — 2004. — № 11 (42). — P. 55.
4. *Kapelyst E.I.* The development of methods Scheduling vnutrenneho audit in selskohozyaustvennyh organization [Text] / A.N. Mulberry, E.I. Kapelyst // *Fundamentalnye study*. — 2012. — № 6. — Part 1
5. *Kovalev V.V.* Fynansoviy management; Theory and Practice. — 2nd ed., Rev. and add. — М. : ТК Velbi, Izd Avenue, 2007. — 1024 s.
6. *Poddyerohin A.N.* Finance Companies: Tutorial / Head of l.. col. eds. A.N. Poddyerohin. — 2nd ed., Overhauls. and add. — К. : MBK, 2005. — 460 p.
7. *Rasteryaeva T.V.* Modernization of the agricultural sector in two main ways perspektivnyh Ekonomicheskie of interests // *Fundamentalnye study*. — 2008. — № 1. — P. 85–86.
8. *Sendzyuk M.A.* MB Wind Information systems and technology in the economy: teach. guidances. — К.: MBK, 2011. — 422 p.
9. *Hahonova Y.Y.* The development of management techniques fynansovymy dashes // *Fundamentalnye study*. — 2012. — № 6. — P. 268–272.

Статтю подано до редакції 21.11.14 р.